

International Center for Economic Growth
Európai Központ

Vélemény Nr. 14

GÁSPÁR PÁL:

**A GMU-CSATLAKOZÁS ÉS AZ ELSŐ ÉVEK EGYES
TAPASZTALATAI A KOHÉZIÓS ORSZÁGOKBAN**

2004. DECEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Bevezetés</i>	<i>3</i>
<i>I. A kohéziós országok konvergencia-tapasztalata</i>	<i>4</i>
<i>A nominális konvergencia</i>	<i>4</i>
<i>A reálkonvergencia</i>	<i>9</i>
<i>II. A kohéziós és újonnan csatlakozott gazdaságok : hasonlóságok és eltérések</i>	<i>11</i>

BEVEZETÉS

A frissen csatlakozott közép-európai államok számára a következő évek egyik meghatározó gazdaságpolitikai kihívása az euró-övezetbe történő belépés lesz. Ennek segítségével a gazdaság elkerülheti az önálló valuta meglétéből fakadó költségeket, miközben élvezheti a monetáris integrációból eredő statikus és dinamikus előnyöket. Ugyanakkor a csatlakozás sebességét és időzítését, valamint az euró-övezeten belüli fejlődés stabilitását a kiinduló makrogazdasági helyzet mellett meghatározza az, milyen növekedési és reálgazdasági áldozatokkal jár a monetáris integrációhoz történő csatlakozás, illetve miképpen képes majd a gazdaság az egységes monetáris politika mellett kezelni a monetáris integrációt érő exogén sokkokat.

A csatlakozást megelőző nominális és reálkonvergenciát és az euró-övezeten belüli fejlődést illetően a közép-kelet-európai országok számára a legtöbb tanulsággal a meglévő eltérések ellenére a kohéziós országok szolgálhatnak. A tanulmány első fejezete a nominális és reálkonvergencia folyamatát elemzi a kohéziós államokban, bemutatva milyen időbeli dinamikával zajlott a nominális kritériumok teljesítése és ezt miképpen kísérte a reálkonvergencia folyamata. A második fejezet röviden bemutatja azokat a különbségeket, amelyek az újonnan csatlakozott és kohéziós államok között vannak, amelyek árnyalják a kohéziós államok tapasztalataiból levonható és átvehető következtetéseket.

I. A KOHÉZIÓS ORSZÁGOK KONVERGENCIA-TAPASZTALATA

A NOMINÁLIS KONVERGENCIA

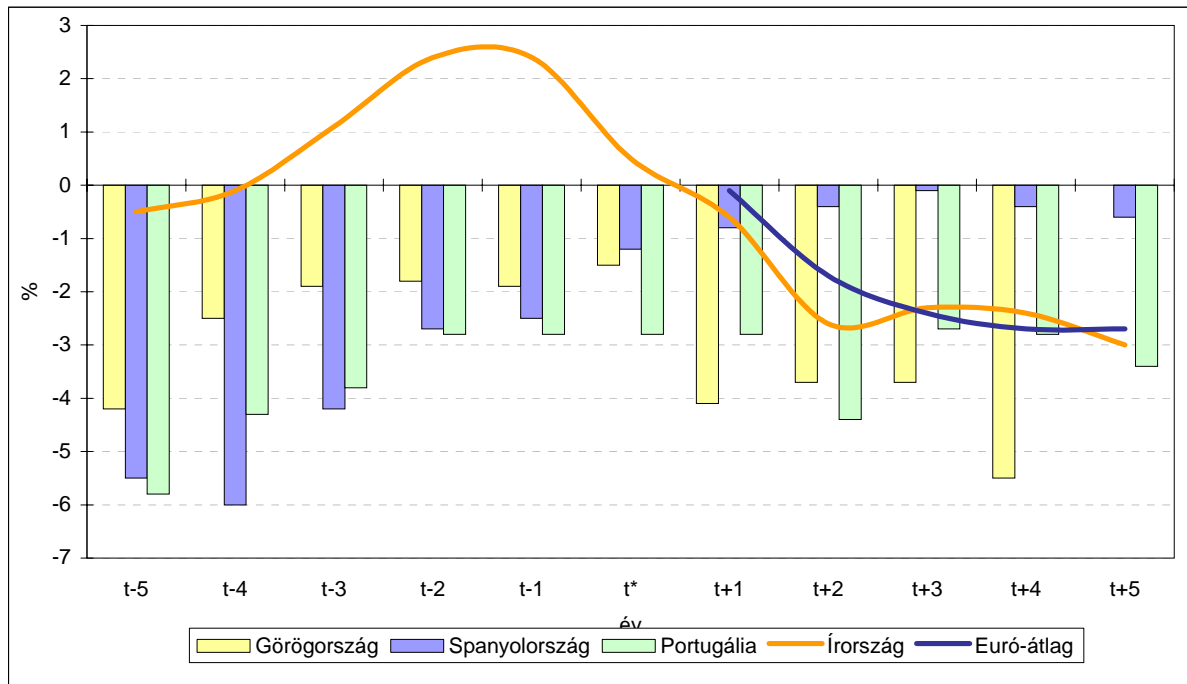
A monetáris unióba történő belépést megelőző egyik legnehezebb feladatnak az államháztartási hiány referencia-szintre történő csökkentése bizonyult. A feladat tetemes volt: a GMU-ba történő belépést megelőző negyedik évben a három gazdaságban¹ az államháztartás GDP arányos hiánya átlagosan 4,5% volt, míg a referencia időszakot megelőző negyedik évben 6%. Ennek ellenére a kiigazítás gyors volt, mert 1-2 év alatt sikerült GDP arányosan 3-4 százalékpontos javulást elérni az államháztartási egyenlegben.

A korrekció szerkezete azonban eltért a három gazdaságban. A legalacsonyabb adóssággal rendelkező Spanyolország esetében meghatározó szerepe volt az elsődleges egyenleg javulásának miközben a nettó kamatkidadások csökkenése alig járult hozzá az államháztartási hiány csökkenéséhez. Ezzel szemben Portugáliában a kiigazítás közel fele-fele arányban származott az elsődleges és a kamategyenleg javulásából, míg Görögország esetében a korrekció zöme (közel kétharmada) a csökkenő államadósság és a mérséklődő kamatszint eredményeképpen mérséklődő kamatkidadásoknak volt köszönhető. A kamatkidadások GDP arányos értéke Görögországban az 1991-1995 közötti átlagos 12%-ról 2001-re 7%-ra, Spanyolországban 4,6%-ról 1999-re 3,5%-ra, míg Portugáliában 6,6%-ról 3,2%-ra mérséklődött.

Az államháztartási hiány korrekciójában nem csak az elsődleges és a kamategyenlegek szerepében, de az elsődleges egyenleg kiigazításának szerkezetében is eltérés volt a három gazdaság között. A legegészségesebb korrekció Spanyolországban történt, ahol az elsődleges egyenleg javulása a bevételek gyakorlatilag stagnáló szintje mellett a kiadások jelentős, összességében a GDP 5 százalékát elérő csökkentésével következett be. A másik végletet Görögország képviselte, ahol az elsődleges egyenleg korrekció harmadát kitevő javulása változatlan, a GDP 50%-át elérő redisztribúciós ráta mellett az államháztartási bevételek erőteljes növekedése révén következett be. Görögország rendkívül egészségtelen szerkezetben igazította ki államháztartási egyenlegét, mert a korrekció forrása a csökkenő kamatkidadások és növekvő bevételek voltak. Végezetül Portugália esetében a kiadások és bevételek is növekedtek, de az utóbbiak kicsit erőteljesebben, ami lehetővé tette az elsődleges hiány csökkentését.

¹ Írország esete eltért a három másik kohéziós államtól, mert a gyors reál GDP növekedés eredményeképpen az 1990-es évek közepére jelentős elsődleges többlet halmozódott fel, amely lehetővé tette az államadósság és ennek eredményeképpen a kamatkidadások és a teljes államháztartási hiány csökkentését.

1. grafikon – Az államháztartási egyenleg alakulása a csatlakozást(t^* év) megelőző és követő években a GDP százalékában

Forrás: Eurostat (2004)

Az euró-övezethez történő csatlakozást követően az államháztartási hiány csökkenése megtorpant és a deficit ismételen emelkedett, illetve Írország esetében a korábbi jelentős többlet elapadt, majd hiányba fordult át. Az euró-övezeti tagság harmadik évében a négy ország átlagos hiánya 3,5% volt, jelentős szórás mellett (5,5% Görögország és 0,5% Spanyolország esetében). A növekvő államháztartási hiányban megjelent az euró-övezet kialakulását követően kedvezőtlenül forduló konjunktúra negatív ciklikus hatása, valamint az euró-övezeti taggá válással mérséklődő nyomás a fiskális fegyelem betartására. A költségvetési deficit növekedésében Portugáliában és Görögországban elsősorban a kiadások növekedése, míg Írországban a lassuló növekedés nyomán az elsődleges bevételek csökkenése volt meghatározó.

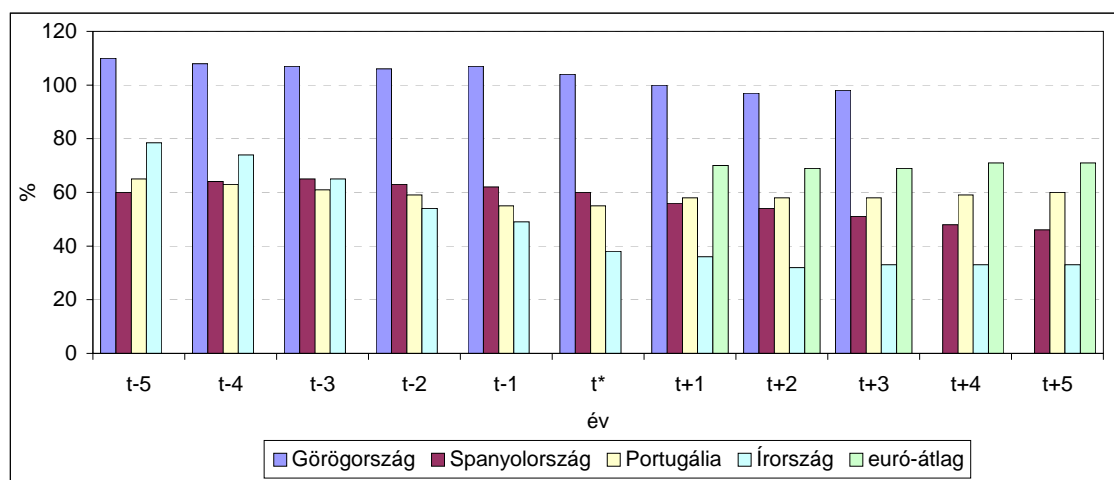
Az államháztartási egyenleghez hasonlóan Portugáliát leszámítva nehéz feladatnak bizonyult az államadósság csökkentése a referencia-érték alá, illetve Görögország esetében a 100 % feletti adósságszint mellett a csökkenő tendencia és tartós javulás elérése. Az államadósság/GDP az 1990-es évek első felében közel 50%-kal növekedett Görögországban és Spanyolországban, és a referencia-érték alatti szinten stagnált Portugáliában. A gyors növekedésben az expanzív fiskális politikák, a magas és az 1993-as ERM válságot követően növekvő kamatszint, valamint a lassú GDP növekedés játszottak meghatározó szerepet.

Az adósság/GDP mutató Spanyolországban még 1999-ben is meghaladta a referencia-értéket és csak 2000-ben érte el a 60%-os szintet. Az adósságdinamika megfordulásához az 1990-es évek második felében három tényező járult hozzá. Egyrészt, megállt az elsődleges egyenlegek romlása, sőt az említett korrekciók eredményeképpen - eltérő mértékű - elsődleges többletek jöttek létre. Másrészt, a kamatszint csökkenése lehetővé tette az adósságszolgálati kiadások mérséklését, elsősorban Görögország és Spanyolország esetében. Végezetül mindhárom gazdaságban az adósság/GDP stabilizálásához/csökkentéséhez pozitívan járult hozzá, hogy a

fiskális konszolidációval párhuzamosan gyorsult a növekedés üteme, ami javította a reálnövekedés és reálkamatlábak közötti kapcsolatot.

A csatlakozást követően az adósságdinamika alakulása visszatükrözte az eltérő kiinduló adósságszintet és fiskális pozíciót. Görögországban folytatódott az adósságszint lassú csökkenése, köszönhetően az 1990-es évek második felénél gyorsabb növekedésnek és mérséklődő kamatszínvonalnak. Spanyolországban a lassúbb növekedés mellett az elsődleges és teljes egyenleg erőteljes javulása eredményezte az adósságráta mérséklődését. Ezzel szemben Portugáliában és Írországban mind az elsődleges egyenleg romlása, mind a lassúbb növekedés az eladósodottság növekedéséhez vezetett. A növekvő adósság ellenére a kohéziós országok adósság/GDP mutatója Görögországot kivéve alatta maradt az euró-övezet átlagos eladósodottságának.

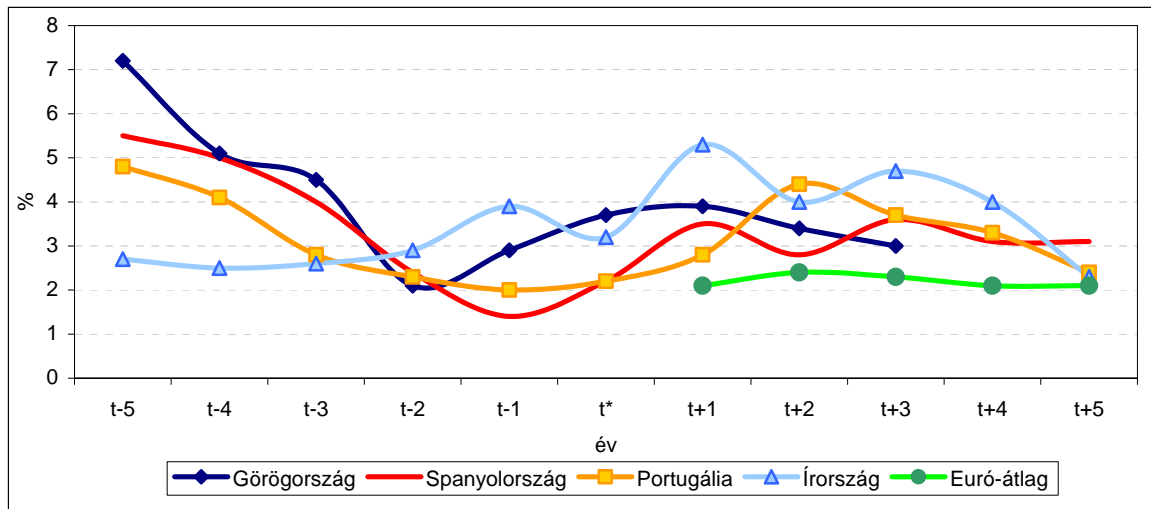
2. grafikon – Az államadósság/GDP ráta alakulása a csatlakozást(t^* év) megelőző és követő években

Forrás: Eurostat(2004)

Az infláció tekintetében a kohéziós államoknak a fiskális kiigazításhoz hasonlóan hosszú utat kellett megtenniük a kritériumok teljesítése érdekében: 7 évvel belépésük előtt az akkor referenciaként számító német inflációval szembeni rész Portugália és Görögország esetében meghaladta a 10, Spanyolország esetében az 5 százalékpontot. Ráadásul az 1992-93-as EMS-válságot követően a dezinfláció üteme megtorpant, illetve Spanyolországban az infláció felgyorsult, köszönhetően az inflatörikus nemzetközi környezetnek és az EMS-válság nyomán az árfolyam-leértékelésből származó addicionális inflációs nyomásnak. Az értékelési időszakot megelőző harmadik évben még mindig 2-2,5% százalékpontnyi eltérés volt a három ország tényleges és a kívánatos inflációs szintje között. A dezinfláció ekkor azonban felgyorsult, amiben meghatározó szerepet játszott a szigorú fiskális politika, a jövedelempolitika fegyelmező ereje, valamint egyes kínálati reformok hatása (pl. dereguláció, munkaerő-piaci reformok). Görögország esetében azonban egyedi megoldásokra is szükség volt (adóemelések elhalasztása, önkéntes árkorlátozás), amelyek összességében a végső dezinflációs periódusban az infláció mérséklésének közel felét tették ki.

3. grafikon – A harmonizált fogyasztói árindex alakulása a csatlakozást (t^* év) megelőző és követő években

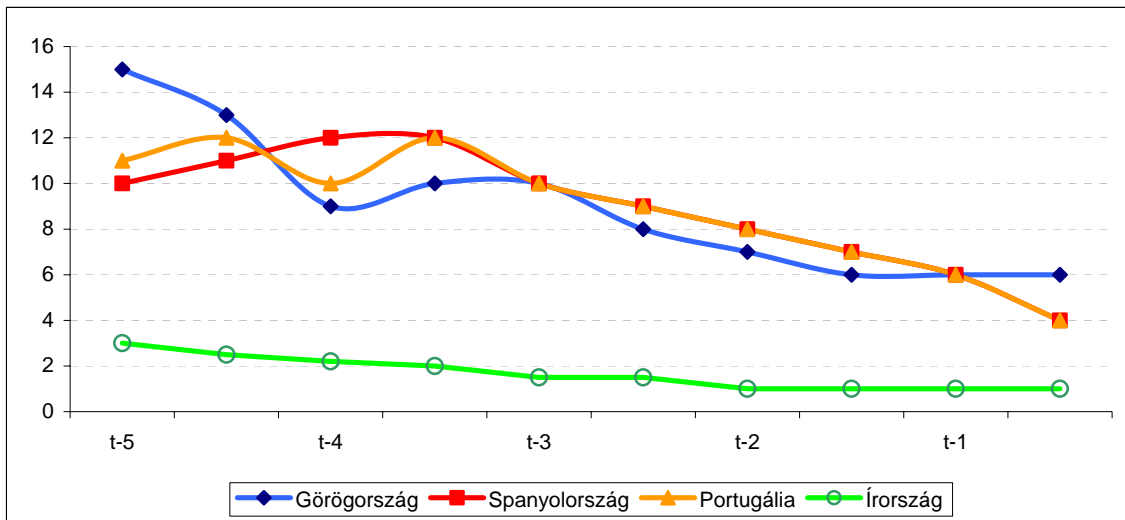
Forrás: Eurostat(2004)

A várakozásoknak megfelelően a kohéziós országok esetében a csatlakozást követően növekedett az inflációs rés az euró-övezet átlagos inflációjához képest, megfordult a csatlakozást megelőző erőteljes dezinfláció. Ennek egyik oka az euró-övezet átlagával szembeni pozitív növekedési résben és az ezt megalapozó termelékenység eltérésben található, összhangban a Balassa-Samuelsón hatással. Az általa magyarázott inflációs többlet nem növekedett az 1990-es évekhez képest, de az alacsonyabb inflációs környezetben az inflációs rés nagyobb részét magyarázta. Az inflációs többlet hozzájárult, hogy eltérő volt a monetáris politika hatása a kohéziós államokra: a közös európai kamatszint az országok többségében a csatlakozás előttinél kisebb reálkamatot eredményezett, ami visszahatott a pénzromlás ütemének alakulására is. Ugyanakkor az inflációs többlet ellenére a maginfláció alapvetően nem változott és sikerült a korábbi inflációs folyamatokban meghatározó inflációs várakozásokat is mérsékelni.

A kamatkonvergenciában szembejövő, hogy Írországot leszámítva kiugróan magas volt a csatlakozást megelőzően 3-4 évvel is a kamatrés a német kamatokhoz képest. Ehhez az inflációs eltérések mellett a magas államháztartási hiányok is hozzájárultak, mert a piaci szereplők kevésbé bíztak abban, hogy a gazdaságok képesek lesznek a konvergencia-kritériumok teljesítésére és az euró-övezethez történő csatlakozásra. Amikor a gazdaságpolitika prioritásai közé az első helyre került a kritériumok teljesítése felgyorsult a kamat-konvergencia, ami kedvezően érintette a nominális konvergenciát (elsősorban az államháztartási egyenleg és árfolyam-stabilitás).

4. grafikon.

A kamatrés a német kamatszinttel szemben a csatlakozást(t^* év) megelőző években

Forrás: Eurostat(2004)

Az utolsó konvergencia-kritérium, az árfolyam stabilitás teljesítése eltérően következett be a három gazdaságban, mert Portugáliának és Spanyolországnak még az egységes valuta bevezetését megelőzően kellett demonstrálnia árfolyam-stabilitását, míg Görögországnak már az ERM-II árfolyam mechanizmuson belül az euróval szemben. Portugália és Spanyolország a +/-2,25%-os sávon belül kellett, hogy tartsák valutájukat a referencia-időszak alatt, ami 1996 és 1998 március között tartott. Annak ellenére, hogy a peseta és az escudo volatilitása és sávon belüli mozgása erőteljesebb volt a holland, belga, finn vagy akár az olasz valutánál is, az árfolyam-kritérium teljesítése viszonylag zökkenőmentesen zajlott.

Portugália esetében a referencia időszak első felében erőteljes felértékelődési nyomás érvényesült és az árfolyam 1997 elején átmenetileg elhagyta a sáv erős oldalát. Ezt követően azonban folyamatosan gyengült és a referencia-időszak végére visszatért a kiinduló centrális paritás közeli szintre. Spanyolország esetében nem volt eleinte egyértelmű felértékelődési nyomás, inkább a nagyobb volatilitás mellett az árfolyam 1-1 alkalommal kilépett a sáv erős oldalán. De ez 1997 elejére megszűnt és ezt követően a középértéknél valamivel erősebb árfolyam mellett a peseta stabilizálódott, ami lehetővé tette a középárfolyamon történő árfolyamrögzítést 1999 elején.

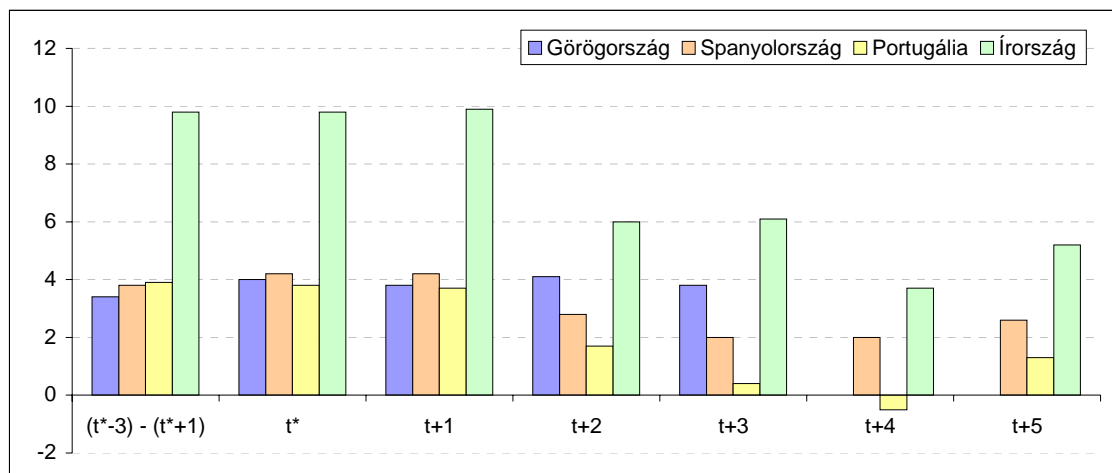
Görögországban az árfolyam-kritérium teljesítése eltérően zajlott, részben mert a szélesebb (+/-15%-os kilengést engedélyező) ERM-II rendszerben következett be. Görögország ráadásul a szélesebb sávba egy 12,3%-os leértékelést követően lépett be, ami sajátos árfolyammozgásnak adott terepet. A kezdeti leértékelés ugyanis megnyitotta a sávon belül történő erősödés előtt az utat, ami be is következett, mert a drachma 1998. március és 1999. március között folyamatosan felértékelődött, esetenként 5 százalékra megközelítve az erősebb sávszélt. Ezt követően azonban az euró-övezetbe történő belépésig a valuta gyengült és végül a rögzítés a kezdeti 12,3%-os leértékelést követően kialakult árfolyamszint közelében valósult meg. Annak ellenére, hogy az árfolyam folyamatosan gyengült, ezt nem minősítették kizáró kritériumnak, mert soha nem lépte át a központi paritás által meghatározott értéket még azt követően sem, hogy a referencia-időszakon belül két alkalommal (1999 és 2000 elején) felértékelték a sávhatárokat.

A REÁLKONVERGENCIA

A monetáris unióba történő belépéshez szükséges nominális konvergencia-kritériumok teljesítése mellett érdekes annak elemzése is, hogy a kohéziós országok nominális konvergenciája járt-e jelentős reálállozattal, vagyis - összevetve a korábbi évekkal - csökkent-e a növekedés üteme a referencia-időszakban. A nominális konvergencia-kritériumok teljesítését segítette, hogy a gazdaságok növekedési üteme a referencia-időszakban és az azt megelőző 2 évben meghaladta a korábbi évek átlagát. Az egy főre eső GDP növekedése 1996-2000 között Görögországban 2,9% volt az 1990-1995 között mért 0,3%-kal szemben, miközben az azonos adatok Spanyolországban 1,3 és 3,5%, míg Portugáliában 1,5% és 3,5% voltak.

5. grafikon

A GDP növekedése a csatlakozást megelőző és követő években.

Forrás: Eurostat(2004)

Ha felbontjuk a növekedést a főbb komponensekre, akkor kiderül, hogy a legerőteljesebb változás a magánberuházásokban és ezen belül is a gépberuházásokban következett be. A GMU csatlakozást megelőző években ezek átlagosan 10 százalékos feletti ütemben növekedtek, miközben a magánberuházások gyors növekedéséhez az állami tőkekiadások növekedésének lassú csökkenése társult. A kibocsátás másik hajtóereje a lakossági fogyasztás robusztus növekedése volt, amely különösen Spanyolországban és Portugáliában volt jelentős.

A kedvező növekedési dinamika több tényezőnek tudható be. Egyrészt szerepet játszott benne az, hogy a GMU-csatlakozást megelőző évekre már beértek azok a szerkezeti változások, amelyek az EU-csatlakozással megkezdődtek a három gazdaságban és lezárult az egységes piachoz történő alkalmazkodás. Az erőteljes integrálódás az európai gazdaságba, a versenyképesség erősödése kedvezően hatott a gazdaságok növekedési teljesítményére. Másrészt a GMU-hoz történő csatlakozással párhuzamosan jelentkező makrogazdasági folyamatok (nominális kamatszínvonal csökkenése, az ERM-válság körüli és azt követő árfolyam-turbulencia lecsengése és az árfolyam-stabilitás erősödése, a pénzügyi szektor gyors fejlődése és a lakosság növekvő eladósodása) is a növekedés gyorsulását eredményezték.

A reál-konvergencia sajátos eleme, hogy miközben a csatlakozást követően is fennmaradt a növekedési rés a kohéziós államok és az euró-övezet átlaga között, addig a kohéziós országok növekedése érezhetően lelassult. Ebben szerepet játszott a kedvezőtlenebb külső konjunktúra, valamint az euró bevezetésével együtt járó exogén sokkhoz történő alkalmazkodás kényszere. A növekedést különösen Spanyolországban és Portugáliában a fiskális kiigazítás is mérsékelte.

és ennek eredményeképpen a növekedési dinamika fokozatosan lassult az euró övezetbe történő belépést követően és a várt pozitív növekedési hatások itt nem jelentkeztek.

A nominális konvergencia másik reálkölsége a munkanélküliség növekedése lehet, amennyiben az infláció és inflációs várakozások letörése, a fiskális fegyelem megteremtése munkaerő-piaci alkalmazkodást igényel. A három kohéziós ország tapasztalata ebben a tekintetben vegyes, de összességében kedvező volt. Miközben a munkanélküliségi ráta eltérő szinten volt az 1990-es évek második felében (Portugáliában 5%, Görögországban 10%, Spanyolországban 15% körül), a GMU-csatlakozás (és az azóta eltelt évek) nem járt negatív foglalkoztatási hatásokkal. A munkanélküliségi ráta a referencia-időszakban mindössze Görögországban emelkedett (de ott is szerkezeti okok és kevésbé a csatlakozás miatt), miközben csökkent Spanyolországban és stagnált Portugáliában. Miután beléptek a monetáris unióba a felerősödő munkaerő-piaci reformok eredményeképpen a munkanélküliségi rátát Görögországban és Portugáliában 10% és 5% alá, Spanyolországban 10 százalékos körüli szintre sikerült csökkenteni.

II. A KOHÉZIÓS ÉS ÚJONNAN CSATLAKOZOTT GAZDASÁGOK : HASONLÓSÁGOK ÉS ELTÉRÉSEK

A kohéziós országok tapasztalataiból levonható tanulságok érvényességét befolyásolják azok a hasonlóságok és eltérések, amelyek a közép-európai gazdaságokkal szemben kimutathatóak. Az eltérések összefüggésben állnak a kiinduló makrogazdasági helyzetben és pályában, a gazdasági növekedés peremfeltételeiben meglévő különbségekkel.

Egyrészt számos eltérés mutatható ki a két országcsoport között a makrogazdasági körülményeket illetően. A legfontosabb ezek közül a költségvetési politikát érinti. Az újonnan csatlakozott államokban a kohéziós országokkal szemben korlátozottabb lehetőség van az államháztartási hiány csökkenő kamatkiadásokkal történő mérséklésére. Egyrészt a kiinduló inflációs és adósságszint összességében alacsonyabb a közép-európai államokban, mint volt az euró-övezeti csatlakozást megelőző harmadik-negyedik évben a kohéziós államokban. Ennek következtében az államháztartás hiányát kevésbé lehet csökkenteni a mérséklődő inflációs és kamatszint következtében csökkenő kamatkiadásokkal és a korrekciónak az elsődleges egyenleg javulására kell alapulni. Másrészt a magas centralizáció és erősödő adóverseny következtében az elsődleges egyenleg korrekciójának forrása meghatározó módon az elsődleges kiadások lehet, szemben a kohéziós államokkal, ahol a kiadások és bevételek egyaránt hozzájárultak a költségvetési kiigazításhoz.

A másik fontos makrogazdasági eltérés az inflációban jelentkezik: annak ellenére, hogy csatlakozásukat megelőzően magasabb inflációs szintről kellett a kohéziós államoknak dezinflálniuk, az újonnan csatlakozott államokban több tartós inflációs tényezővel kell számolni. Ilyen a korábban sokszor idézett Balassa-Samuelsón hatás, amelynek mértéke vélhetően meghaladja majd a kohéziós államokban hosszabb távon megfigyelt évi 1-1,5%-os szintet. Hasonlóképpen addicionális inflációs nyomás jelentkezik abból, hogy a kohéziós országokkal összevetve magasabb a hatóságilag szabályozott árak köre, és ennek megfelelően nagyobb az árak felszabadításából, piaci szintre történő közelítéséből eredő inflációs nyomás. Hasonlóképpen az adórendszer be nem fejezett átalakítása és ezen belül a közvetlen adók szerepének mérséklése a közvetettek növelésével szintén járhat addicionális inflációs nyomással.

Végezetül az újonnan csatlakozott államok erőteljesebben magasabb pénzpiaci nyitottságuk, feltörekvő piac jellegük miatt erőteljesebben kitettek a nemzetközi tőkepiacok volatilitásának. Ennek egyik a konvergencia-folyamatot befolyásoló következménye az erőteljesebb árfolyam-volatilitás az újonnan csatlakozott államokban. A kohéziós országokhoz hasonlóan az árfolyam-volatilitás mértéke a 4 közép-európai gazdaság között is eltér, de összességében magasabb mint a kohéziós államokban volt az euró-övezetbe történő belépést megelőzően. Az árfolyam-volatilitás negatívan hat az inflációra, a tőkeképződés (ezen belül a tradable szektorban megvalósuló beruházások) és a gazdasági növekedés dinamikájára. A gazdaságpolitikának figyelembe kell venni ezt a tényezőt a nominális és reál-konvergencia alakulásában.

A makrogazdasági különbségek mellett a másik jelentős eltérés a közép-európai és kohéziós államok között az euró-övezethez és az Európai Unióhoz történő csatlakozás időzítésében található. Míg a kohéziós országok esetében a két időpont között évek, sőt évtizedek teltek el, addig a közép-európai államok esetében a két csatlakozási időpont

szorosan követi egymást. Ennek következtében az Európai Unióhoz történő csatlakozás negatív (növekvő verseny következtében felerősödő csődök és piacról történő kilépés, egyes ágazatok erőteljes versenyhátránya, az *acquis* előírásaihoz történő alkalmazkodás forrásigénye, stb.) és pozitív (a beáramló nettó források inflációmentes felszívása, a csatlakozással élénkülő tőkebeáramlások makrogazdasági hatásainak kezelése, stb.) hatásainak kezelése az euró-övezetbe történő csatlakozással párhuzamosan következik be. Ez a kohéziós országokkal összevetve addicionális terhet jelent a közép-európai gazdaságok számára, különösen a fiskális politikát terheli meg és növeli a szükséges költségvetési korrekció mértékét.

Ebből a szempontból különösen fontos, hogy a növekvő EU-s források felszívása a közép-európai országokban már az euró-övezeten belül történik majd, ami hat majd az inflációs rés, a költségvetési pozíció alakulására is. A rövidtávon az euró-övezetbe történő csatlakozáshoz szükséges nominális konvergencia költsége egybeesik az EU-hoz történő csatlakozással összefüggő alkalmazkodási igényekkel, így vélhetően a sokkok erőteljesebbek lesznek, mint az euró-övezetbe történő csatlakozáskor közel 10-15 éve EU-tag három kohéziós ország esetében voltak. Összességében az Európai Unióhoz történő csatlakozással együtt járó hatások (pl. a növekvő hivatalos és magánforrások beáramlásának hatása a nominális és reálárfolyam pályára) növelhetik az újonnan csatlakozott országok esetében az euró-övezetbe történő belépéssel együtt járó reálgazdasági áldozatokat, illetve az euró-övezeten belül lassíthatják a nominális konvergenciát.

Végezetül a kohéziós és közép-európai országok közötti eltérés egyik markáns megnyilvánulása a jövedelmi szintekben jelentkezik: a közép-európai államok reálkonvergenciájukat alacsonyabb szintről kezdik, mint tették ezt a kohéziós államok csatlakozásukat követően. Az alacsony indulószint lehetőséget adhat egy gyorsabb reálfelzárkózásra, amelynek inflációs, fiskális hatásai azonban erőteljesebben jelentkeznek majd a monetáris unión belül.

Végezetül figyelembe kell venni, hogy Magyarország és a többi közép-európai ország esetében kedvezőbben alakulnak a reál és nominális konvergencia mutatóknál a szerkezeti konvergencia mutatói. Ezen gazdaságok már ma is erőteljesebben összefonódtak az euró-övezettel, mint korábban a kohéziós államok, rugalmasabb tényezőpiacokkal rendelkeznek, ami segítheti reálfelzárkózásukat. A közép-európai államok esetében nem csak a nyitottság mértéke magasabb a kohéziós államokénál, de EU-s és euró-övezeti csatlakozásukat megelőzően kereskedelmük magasabb hányada bonyolódik le az euró-övezettel és kiváltképp magasabb az aszimmetrikus sokkoknak kevésbé kitett iparágon belüli kereskedelem aránya. Részben ennek is köszönhetően azonos, illetve egyes újonnan csatlakozott országokban már magasabb a gazdasági növekedés együttmozgása az euró-övezet növekedésével, mint a kohéziós országokban. Végezetül a munkaerőpiacok is rugalmasabban alakulnak az újonnan csatlakozott államokban, mint a kohéziós országok többségében és ez csökkentheti a külső sokkokhoz, EU-hoz történő alkalmazkodás reálköltségeit.

1. táblázat

A szerkezeti konvergencia egyes mutatói a közép-európai és kohéziós államokban

	Reálgazdasági nyitottság (%)	Kereskedelem az EU-val a teljesen belül (%)	Iparágon belüli ker. aránya (%)	Korreláció az euró-övezet növekedésével	A munkaerő védettsége
CZ	110	64	65	0,1	2,1
HU	115	65	55	0,7	1,6
PL	45	65	45	0,2	2
SK	125	52	40	-0,3	2,5
SI	82	60	50	0,4	2,8
PT	45	75	30	0,4	3,5
GR	35	45	n.a.	0,1	3

Forrás: Eurostat(2004)

Az újonnan csatlakozott gazdaságok erőteljesebb szerkezeti konvergenciája mérsékli az exogén sokkok előfordulásának valószínűségét, valamint az ebből eredő költségeket, segíti a gazdaságok reálkonvergenciáját.

Az eltérő kiinduló állapot, a korábbiakkal szemben módosult exogén körülmények mellett is több tanulság fogalmazható meg a hazai euró-övezeti csatlakozást illetően a kohéziós államok tapasztalataiból, amelyek közül kettőt említenénk ebben a cikkben. Az egyik fontos tanulság a hazai gazdaságpolitika számára, hogy kiinduló helyzetét tekintve az ország nem áll kedvezőtlenül a gyors euró-övezeti csatlakozást illetően, ha viszonyítási alapként a kohéziós országokat tekintjük. A nominális kamatlábak, a fiskális és inflációs mutatók tekintetében a kiinduló állapotunk nem rosszabb, mint 3-5 évvel a GMU-csatlakozás előtt volt a kohéziós országok esetében. A viszonylag kedvező kiinduló feltételek mellett is csak erélyes, egyensúlyorientált és a makrogazdasági fegyelemmel együtt járó költségeket vállalni is képes gazdaságpolitika nélkül a kedvező kiinduló állapot mellett sem lehet a csatlakozás előfeltételeit biztosítani. Görögország – hasonlóan sokáig Olaszországhoz – a valós alkalmazkodás mellett látszattmegoldásokkal próbálta az euró bevezetésének költségeit csökkenteni, aminek a következménye a későbbi csatlakozás, valamint a lassúbb növekedés és a bizonytalanabb egyensúlyi helyzet lett.

A másik fontos tanulság Magyarország számára, hogy nem feltétlenül kell, hogy magas áldozati rátával járjon az euró-övezetbe történő belépéshez szükséges makrogazdasági feltételek megteremtése. A gyors euró-övezeti csatlakozással szemben felhozott egyik fő ellenérv, hogy ennek magas költsége megjelenik a növekedés lassulásában, a szerkezeti átrendeződés és kieső árfolyam-korrekciós lehetőségek munkanélküliséget növelő hatásában, az exogén sokkok regionális egyenlőtlenségeket erősítő következményeiben. A kohéziós országok esetében a nominális konvergencia teljesítése érdekében szükséges mélyreható szerkezeti reformok (munkaerőpiac, dereguláció, szigorodó és szerkezeti reformokkal alátámasztott fiskális politika) jártak ugyan átmeneti terhekkkel és veszteségekkel, azonban összességében növekedési hatásuk pozitív volt. Mind az euró-zónához történő csatlakozás, mind annak reálgazdasági hatásai ott voltak a legbizonytalanabbak (Görögország), ahol a szükséges reformokat nem vagy féloldalasan hajtották végre és a mélyreható kiigazítás helyett látszattmegoldásokra törekedtek.

A harmadik tanulság Magyarország és a többi közép-európai ország számára az, hogy szemben az alapvetően hasonló tényezők által meghatározott nominális konvergenciával a

reál konvergencia az ország specifikus tényezők függvénye. A reál-konvergencia függ a tőke és munkaerő kínálat alakulásától, azt ezt befolyásoló intézményi és szerkezeti adottságoktól, a tényezőtermelékenység és általában a reálgazdasági versenyképesség alakulásától. Ennek alakulása sokkal inkább ország specifikus tényezők függvénye és nagyobb a gazdaságpolitika lehetősége az ír vagy görög felzárkózási dinamika közötti választást illetően. Ez nyilvánvaló üzenetet hordoz a gazdaságpolitika számára a humán és fizikai tőkeképződés ösztönzése, az elosztási rendszerek reformja és általában a gazdasági növekedés kínálati feltételeinek megteremtése tekintetében.